

İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİ
ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Cilt / Vol: 6, Sayı/Issue: 3, 2017

Sayfa: 1813-1826

Received/Geliş: Accepted/Kabul:

[19-07-2017] – [23-08-2017]

Lise Öğrencilerinin Sosyal Değer Tercihlerinin Küresel Sosyal Sorumluluk Düzeylerine Etkisi

Kübra KÜÇÜKŞEN

Yrd. Doç. Dr. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü
Asst Prof. Dr. Necmettin Erbakan University, Department of Social Services
Orcid No:0000-0001-9248-9541
kubrakucuksen@konya.edu.tr

Hatice BUDAK

Yrd. Doç. Dr. Karatay Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü
Asst Prof. Dr. Karatay University, Department of Social Services
Orcid No:0000-0002-9815-9997
hatice.budak@karatay.edu.tr

Öz

Bu çalışmada lise öğrencilerinin sosyal değer yönelimleri ile küresel sosyal sorumluluk düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışma ilişkisel tarama modeli kullanılarak yapılan betimleyici bir araştırmadır. Konya merkez ilçelerde bulunan farklı beş Liseden 410 öğrenciye anket uygulanmıştır. Örneklem basit tesadüfi yöntemle seçilmiştir. Anket formu öğrencilerin sosyo-demografik özellikleri ile ilgili sorular ile Başer ve Kılıç tarafından hazırlanan ve geçerlik-güvenirlilik çalışması aynı yazarlar tarafından yapılan Küresel Sosyal Sorumluluk Ölçeği ve Bolat tarafından geliştirilen Çok Boyutlu Sosyal Değerler Ölçeğinden oluşmaktadır. Öğrencilerin Çok Boyutlu Sosyal Değerler Ölçeğinden aldıkları genel puan ortalamaları $\bar{X}=3,88$, küresel sorumluluk ölçeği genel puan ortalamaları ise $\bar{X}=3,39$ dur. Araştırma sonucuna göre sosyal değer yönelimleri ile küresel sosyal sorumluluk arasında pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır.

Anahtar Kelimeler: Değerler, Sosyal Değerler, Küresel Sorumluluk, Küresel Sorunlar, Tercih.

The Impact of High School Students' Social Value Preferences on Their Global Social Responsibility Levels

Abstract

Determination of social values and global social responsibility levels of high school students, and The Impact of High School Students' Social Value Preferences on Their Global Social Responsibility Levels is targeted. The study is a descriptive research conducted by using relational screening model. Questionnaire was conducted to 410 students from five high schools in different fields located in Konya central districts. Sampling was selected with simple random method. Questionnaire form consists of questions related to socio-demographic attributes of students, validity and reliability study prepared by Başer and Kılıç and "Global Social Responsibility" Scale prepared by same authors and "A tool for Measuring Values: Multi-Dimensional Social Values Scale" prepared by Bolat.. Social values scale general average 3,88; global responsibility scale general average points students is $\bar{X}=3,39$. According to study results, there was a statistically significant positive correlation between the social value and global social responsibility.

Keywords: Value, Social Value, Global Responsibility, Global Problems, Preference.

Giriş

Biyopsikososyal bir varlık olan insanı diğer canlılardan ayıran temel özelliklerden biri onun değerler bütününe sahip olması ve bu sahip olduğu değerlerle hayatı anlamlandırma seçeneğinin olmasıdır. Dünyaya geldiğinde kendisini bir değerler sistemi içinde bulan birey (Kaya, 1995, s.123) ailesi, sosyal çevresi, eğitim kurumları, kitle iletişim araçları gibi çeşitli toplumsallaşma araçları sayesinde toplumun değerlerini benimsemeye başlar ve bu değerleri içselleştirmesiyle kendi bireysel değerleri oluşur (Güngör, 2000, s.70-71).

Sosyolojik açıdan değerler “ideal olarak toplumun bütün bireyleri tarafından benimsenen, süreklilik gösteren normatif yargılar” olarak değerlendirilmektedir (Turan & Aktan, 2008, s. 233). Bu bağlamda değerler belli toplumsal yapıların ve toplumsal yapıda geçerli olan davranış türlerinin varlığını ve önemini meşrulaştıran araçlardır (Ruth-Alison, 2012, s. 43-52). Değerler amaç ve araç değerler olarak ayrılabilir gibi, bireysel ve toplumsal değerler olmak üzere de ikiye ayrılmaktadır. Bireysel anlamda değerler, insanların hedeflerini, motivasyonunu belirleyen rehber ilkelere (Schwartz, 1987). Sosyal değerler ise “toplumu oluşturan fertlerin ilişkilerini düzenleyen kaideler koyarak, doğru ile yanlış, iyi ile kötüyü, güzel ile çirkini ayırtma konusunda genel yargılara varma olanağı tanıyan ölçütler” (Güven, 1999, s.163) olarak tanımlanmaktadır. Böylelikle toplum hayatının, huzur içerisinde varlığını devam ettirmesi mümkün olmaktadır. Başarı, güç, hazcılık bireysel değerleri oluştururken, güvenlik, uyma, iyilikseverlik gibi değerler ise sosyal değerleri oluşturmaktadır (Schwartz, 2006). Ancak evrensellik, güvenlik, sorumluluk gibi değerler hem bireysel hem toplumsal boyutları olan “değer” lerdendir. İnsan her davranışında toplumun değerler sistemini gözetmek durumundadır. Bireyin toplumla toplumun da bireyle olan ilişkilerine düzen getiren sosyal değerler (Bolat, 2016, s.337) dikkate alınmadığı takdirde toplumsal dışlanmaya maruz kalılabilmektedir.

Kişinin kendisine, ailesine ve içinde yaşadığı topluma karşı yerine getirmesi gereken sorumlulukları vardır. Sosyal sorumluluk, toplumun huzur içerisinde varlığını sürdürebilmesi, mevcut düzen ve huzurun bozulmaması için üstlenilmesi gereken sorumluluklar bütünüdür (Öztürk, 2003). Kişinin toplumla yaşadığı etkileşim ve iletişim içerisindeki davranışları değerlerin ve ahlâkın konusunu oluşturmaktadır. Dolayısıyla sosyal bir varlık olarak insanın davranışlarının çevresindekileri etkilemeye başladığı noktada sosyal sorumluluk başlamaktadır (Torlak, 2001). Sosyal sorumluluğun gelişmesinde sosyal, çevresel ve psikolojik faktörlerin etkili olduğu bilinmektedir. Trainer (2005) a göre; olumsuz durumları görebilme, olumsuzluktan etkilenen insanlarla empati kurabilme ve eyleme geçme konusunda istek duyma gibi etkenler sosyal sorumluluk yüklenmeyi etkileyen psikolojik faktörlerdir. Sorumluluğun gelişebilmesi için insanın sorumluluk alabileceği bir ortamda yetişmesi gerekmektedir. Kişiye

sosyalizasyon sürecinde kendisi için seçim yapma ve yaptığı seçimin sonuçlarından sorumlu olma, verdiği kararların sonuçlarına katlanma fırsatı verilmemişse sorumluluk duygusu gelişmemektedir (Yontar, 2007).

Günümüzde küresel, bölgesel ve ulusal düzeyde gelir dağılımında adaletsizlik ve eşitsizliklerin yaşanması, yoksulluğun küreselleşmesi, etnik ve dini ayrımcılığın artması, küresel iklim dengesinin bozulması, global düzeyde uyuşturucu trafiği, AIDS, obezite, kanser gibi sağlık problemleri, her türlü fundamentalist hareketlerin sayısındaki artış, çocuk işgücü sayısının artması (Zencirkıran, 2013, s.426) gibi sorunlar tüm insanlığı ilgilendirmektedir. Özellikle iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişme sayesinde dünyanın herhangi bir yerinde yaşanan huzursuzluk ve olumsuzluğun etkisi tüm dünyada anında hissedilmektedir. Sosyal ekonomik siyasal ve kültürel anlamda ülkelerin ve toplumların dünya ile bütünleşmesi anlamına gelen küreselleşme, tüm toplumların kaderinin birbirine bağlı olduğu tezi üzerine kuruludur. Küreselleşme süreciyle birlikte tüm dünyada yaşanan sosyal sorunların önemli bir nedeni toplumların temel değerler hiyerarşisinde meydana gelen değişim ve dönüşümdür. Modernleşme sürecinde, bireyselleşmenin önem kazanmasıyla egoizm, başarı gibi bireysel değerler daha ön plana çıkmış, diğergâmlık, yardım etme, sorumluluk gibi temel değerler ikincil değerler olarak algılanmaya başlanmıştır. R. Sennet'in (2013, s.165) de belirttiği gibi, *insanları birbirleri için kaygılanmaz hale getiren bir sistemin meşruiyetini uzun zaman koruyamayacağı* gerçeğinden hareketle, Birleşmiş Milletler 1000 yıl Kalkınma Hedefleri çerçevesinde 2000 yılında Küresel İlkeler Sözleşmesi imzalanmıştır. Küresel Sorumluluk Anlaşması, insan hakları, iş gücü, çevre ve ahlaka aykırılık konularını kapsayan on ana kuraldan oluşmaktadır. (<http://www.un.org.tr/includes/files/18.pdf>). Bu sözleşme küreselleşmenin sonucu olarak gelişen sorunlar karşısında ortak bir platform yaratmayı ve sorumlu vatandaşlık kavramını yaygınlaştırmayı hedeflemektedir. "Küresel vatandaş" olarak tanımlanan küresel sorumluluk sahibi insan "yerelden küresele, çevresel, ekonomik, politik, sosyal, kültürel olarak yaşanan sorunların, kendi rolünün ve sorumluluklarının farkındadır. Dünyayı daha adil ve sürdürülebilir bir yer yapmak için her türlü eyleme hazırdır ve eylemlerinin sorumluluğunu alır" (Oxfam, 2006). Bu sorumluluk bilincinin ve değerlerin bireylere aktarılmasında aileden sonra önemli işlevlere sahip kurumların başında eğitim kurumu gelmektedir. Eğitimin temel amaçlarından biri toplumsal sorunlar karşısında duyarlı, bilinçli "sorumluluk sahibi" bireyler yetiştirmektir. Öğrencilerin yerel, bölgesel ve küresel bazda sorumluluk sahibi bilinçli vatandaşlar olarak yetişmesi eğitim politikalarının başlıca hedeflerindedir. Bu bağlamda ülkemizde değerler eğitimi konusunda "sorumluluk", temel bir değer olarak ilköğretimden itibaren eğitim müfredatında yer almaktadır. Bölgesel ve küresel düzeyde yaşanan iç ve dış göçlerin yarattığı olumsuzluklar, çevre kirliliği, silahlı çatışmalar, insan hakları ihlalleri gibi yaşamı tehdit eden her türlü sorunun

üstesinden gelebilme, sosyal değerleri içselleştirmiş, küresel düzeyde sorumluluk üstlenebilen insanlar sayesinde mümkündür (Başer, Kılınc, 2015, s.77). Eğitilmiş fertlerin sahip olduğu bilgi, değer, tutum ve davranışlarını küresel değerlerle bütünleştirebileceği beklenmektedir (Tezcan, 2002).

Bu çalışmada Lise öğrencilerinin sosyal değer yönelimleri ve küresel sorumluluk düzeyleri araştırılmıştır. Lise öğrencilerinin sosyal değer yönelimleri, küresel sosyal sorumluluk düzeyleri ve sosyal değer yönelimlerinin küresel sosyal sorumluluk düzeylerini ne oranda etkilediği çalışmanın temel problemlerini oluşturmaktadır.

Amaç ve Önem: Bu çalışmanın amacı; Konya il merkezinde eğitim gören Lise öğrencilerinin, sosyal değer yönelimleri ile küresel sorumluluk düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesidir. Bu amaca binaen araştırmanın problemi oluşturan şu sorulara cevap aranmıştır.

1. Lise öğrencilerinin sosyal değer algıları hangi düzeydedir?
2. Lise öğrencilerinin küresel sosyal sorumluluk düzeyleri hangi boyuttadır?
3. Lise öğrencilerinin sosyal değer algıları ile küresel sosyal sorumluluk algıları arasında herhangi bir ilişki var mıdır?

Küreselleşen dünyamızda eğitimden sağlığa her alanda sorun yaşanmakta, geçmişte yerel gibi gözükten sorunlar tüm dünyayı etkilemektedir. Günümüzde Küresel sorunların üstesinden gelebilmek bireysel, yerel sosyal sorumluluktan öte, küresel bir sosyal sorumluluk bilincini gerektirmektedir. Sorumluluk bilincinin verildiği kurumların başında aileden sonra eğitim kurumu gelmektedir. Bu nedenle eğitimin üçüncü aşaması olan Lise öğrencilerinin sosyal değer yönelimleri ve küresel sorumluluk düzeylerinin belirlenmesinin, toplumsal yapının geleceği ile ilgili önemli veriler sunacağı düşünülmektedir.

2. Yöntem

2.1.Araştırma Modeli: Araştırma betimsel bir araştırma olup, ilişkiisel tarama modeli kullanılarak çalışılmıştır.

2.2.Örnekleme: Konya ili merkez ilçelerinde eğitim gören Lise öğrencileridir. Basit tesadüfi örnekleme tekniğiyle seçilen ve anket sorularını cevaplamayı kabul eden toplam 410 öğrenci çalışmaya dahil edilmiştir. Örneklem büyüklüğü %95 güven düzeyinde, %0,05 lik hata payı dikkate alınarak $N_s = (1.96)^2 \times (1/2).(1/2) / (0.05)^2 = 384$ (Sencer, 1989)olarak hesaplanmış, 410 öğrenciye anket uygulanmıştır.

2.3.Veri Toplama Aracı: Öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerini tanımlayan kişisel bilgi formu, Bir Değer Ölçme Aracı: Çok Boyutlu Sosyal Değerler Ölçeği ve Küresel Sosyal Sorumluluk Ölçeği Kullanılmıştır.

2.3.1.Kişisel Bilgi Formu: Öğrencilerin sosyo-demografik özellikleri ile ilgili sorulardan oluşmaktadır.

2.3.2.Çok Boyutlu Sosyal Değerler Ölçeği : Bolat (2013) tarafından geliştirilerek geçerlik ve güvenilirliği yapılan ölçek, 5'li Likert tipinde hazırlanan 42 sosyal değer ifadesinden oluşmaktadır. Ölçeğin aile değerleri, bilimsel değerler, çalışma ve iş değerleri, dini değerler, geleneksel değerler, siyasi değerler olmak üzere altı alt boyutu vardır. Ölçeğe verilen cevaplar 1 ile 5 arasında puanlanmaktadır.

2.3.3.Küresel Sosyal Sorumluluk Ölçeği: Başer ve Kılınç (2015) tarafından hazırlanan ve geçerlik-güvenirlik çalışması yapılan ölçek, Likert tipi 30 ifadeden oluşmaktadır. Ölçeğe verilen cevaplar 1 ile 5 arasında puanlanmaktadır. Ölçeğin eyleme dönük sorumluluk, ekolojik sorumluluk, özgeci sorumluluk, ulusal sorumluluk olmak üzere dört alt boyutu vardır. Ölçekte 3, 7, 11, 17, 18, 20 ve 21. Maddeler olumsuz olduğu için ters puanlanmaktadır.

2.4.Verilerin Toplanması ve Analizi: Veriler araştırmacılar tarafından yüzyüze görüşülerek, Nisan-Haziran 2016 tarihlerinde toplanmış, elde edilen veriler SPSS paket programı ile analiz edilmiştir. İlk olarak Kolmogorov-Smirnov testi ile verilerin normal dağılıp dağılmadığına bakılmıştır. Frekans analizinin yanı sıra farklı iki grubu karşılaştırmada Mann-Whitney U Testi, ikiden fazla grubu karşılaştırmada Kruskal Wallis testleri kullanılmıştır. Sosyal değer tercihleri ile küresel sosyal sorumluluk ilişkisinin test edilmesi için Spearman Korelasyon testi uygulanmıştır. Sonuçlar %95'lik güven aralığında, $p<0.05$ anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir. Bu çalışmada sosyal değer yönelimi ölçeğinin Cronbach's Alpha değeri ,820; küresel sosyal sorumluluk ölçeğinin Cronbach's Alpha değeri ,766 dır. Cronbach's Alpha değerinin 0.70 ve üstü olduğu durumlarda ölçeğin güvenilir olduğu kabul edilmektedir (Durmuş, Yurtkoru, Çinko 2016:89).

3.Bulgular

Bu bölümde toplanan verilerin istatistiksel analizleri ile elde edilen bulgular yer almaktadır.

Tablo 1. Örneklemin Demografik Özelliklerinin Frekans Dağılımı

Demografik Özellikler	N (sayı)	% (yüzde)
Cinsiyet		
Kadın	184	44,9
Erkek	226	55,1
Yaş		
16	21	5,1
17	204	49,8
18 ve yukarısı	185	45,1

Lise Öğrencilerinin Sosyal Değer Tercihlerinin Küresel Sosyal Sorumluluk Düzeylerine Etkisi

Kardeş sayısı		
Kardeşi yok	17	4,1
2 kardeşim var	159	38,8
1 kardeşim var	142	34,6
3 ve daha çok kardeşim var	92	22,4
Yaşamın büyük çoğunluğunun Geçirildiği Yer		
Büyükşehir	209	51,0
Şehir	122	29,8
İlçe	59	14,4
Kasaba	7	1,7
Köy	13	3,2
Ailenin Ekonomik Durumu		
Düşük	17	3,9
Orta	367	89,5
Yüksek	26	6,6
Annenin Öğrenim Durumu		
	N	%
Okur-Yazar değil	10	2,5
İlkokul	177	43,2
Ortaokul	77	18,8
Lise	74	18,0
Üniversite	66	16,1
Master/Doktora	6	1,5
Babanın Öğrenim Durumu		
Okur-Yazar değil	5	1,2
İlkokul	98	23,9
Ortaokul	59	14,4
Lise	96	23,4
Üniversite	143	34,9
Master/Doktora	9	2,2

Yukardaki tabloda görüldüğü gibi araştırmanın örneklemin %44,9 u kadın, %55,1' i erkek öğrencidir. Yaşları; %45,1' i 18 yaş ve üzerinde, %49,8' i 18, %5'i 16 dır. Örneklemin %89,5' i ekonomik durumunu "orta" %6,6'sı yüksek, %3,9'u "düşük" olarak belirtmişlerdir. Öğrencilerden 38,8'i iki kardeş sahibi, 34,6'i bir kardeş sahibi, 22,4 'ü üç'ten fazla kardeşe sahiptir. Öğrencilerin %4,1'i hiç kardeşi olmadığını belirtmiştir.

Yaşamın büyük çoğunluğunun geçirildiği yer %79,8 oranında şehir ve büyükşehirdir. Araştırmada örneklemin %43,2 sinin annesi ilkokul, %16,1 i üniversite mezunudur. Ortaokul ve lise mezunları oranı %18 le hemen hemen birbirine eşit oranlardadır. Babalarının eğitim durumu eğitimin her kademesinde annelere göre daha yüksektir. Babaları üniversite mezunu

olanların oranı %34,9 iken annelerde bu oran %16,1 dir. Ülkemizde kadın eğitim düzeyi erkeklere oranla daha düşüktür.

Tablo 2. Öğrencilerin Çok Boyutlu Sosyal Değerler Ölçeği Ortalama Puanları

	N	Mean	Std. Deviation	Min.	Max.
Sosyaldeger_ortalama	410	3,8854	,35491	2,21	4,69
Aile_değ_ort	410	3,8919	,47880	1,67	5,00
Bilimsel_değ_ort	410	3,8459	,57195	1,50	5,00
İş_değ_ort	410	3,8277	,50306	2,00	5,00
Dini_değ_ort	410	4,3484	,55953	1,33	5,00
Geleneksel_değ_ort	410	4,1984	,54970	1,00	5,00
Siyasi_değ_ort	410	3,4480	,39261	1,80	4,50

Araştırmada öğrencilerin Çok Boyutlu Sosyal Değerler Ölçeği'nden aldıkları genel puan ortalamaları ($\bar{X}=3,8854$)dür. Ölçeğin alt boyutlarında ise aile değerleri ($\bar{X}=3,8919$), bilimsel değerler ($\bar{X}=3,8459$), Çalışma ve iş değerleri ($\bar{X}=3,8277$), dini değerler ($\bar{X}= 4,3484$), geleneksel değerler ($\bar{X}=4,1984$), siyasi değerler ($\bar{X}= 3, 4480$) dir. Bu sonuçlara göre örneklemin en yüksek puanı dini değerler alt boyutundan, en düşük puanı da siyasi değerler alt boyutundan aldıkları görülmektedir. Örnekleme oluşturan öğrencilerin içinde buldukları yaş itibariyle kendi kimlik ve benliklerinin oluştuğu bir dönemi yaşamaktadırlar. Gençlerin en önemli referans kaynakları toplumun dini, ahlâki, geleneksel ve kültürel değerleridir. Zira bu değerler bireye toplumca onaylanmış hazır davranış kalıpları sunmaktadır. Örneklemin dini değerler boyutunda en yüksek puan almaları kişilik ve kimlik oluşumunda dinin işlevine bağlanabilir.

Bu sonuçta araştırmanın Konya il merkezinde yapılmış olmasının da etkili olduğu düşünülebilir. Konya dindar- muhafazakâr kimlikle anılan bir Anadolu şehridir. Muhafazakâr ve dindar bir çevrede yetişen bireylerde dini ve ahlâki değerler daha öncelikli olabilmektedir.

Tablo 3. Cinsiyete Göre Çok Boyutlu Sosyal Değerler Ölçeği Ortalama Puanları

	Cinsiyet	Sıra Ort.	Sıra Toplam	SS	Z	p
Sosyal_Değer_Ort.	Kadın	212,82	39158,50	,35491	-1,129	,259
	Erkek	199,54	45096,50			
Aile Değerleri	Kadın	205,46	37804,50	,47880	-,006	,995
	Erkek	205,53	46450,50			

Lise Öğrencilerinin Sosyal Değer Tercihlerinin Küresel Sosyal Sorumluluk Düzeylerine Etkisi

Bilimsel Değerler	Kadın	224,02	41219,00	,57195	-2,870	,004
	Erkek	190,42	43036,00			
Çalışma ve İş Değerleri	Kadın	211,39	38895,00	,50306	-,911	,362
	Erkek	200,71	45360,00			
Dini Değerler	Kadın	214,40	39450,00	,55953	-1,382	,167
	Erkek	198,25	44805,00			
Geleneksel Değerler	Kadın	225,44	41481,50	,54970	-3,094	,002
	Erkek	189,26	42773,50			
Siyasi Değerler	Kadın	198,09	36449,00	,39261	-1,146	,252
	Erkek	211,53	47806,00			

Tablo 3'e göre sosyal değer ifadelerinin aile, bilimsel, çalışma ve iş değerleri, dini değerler ve siyasi değerler alt boyutlarında kadın öğrencilerle erkek öğrenciler arasında fark gözlenmezken bilimsel değerler ($Z = -2,870$, $p = ,004$) ve geleneksel değerler alt boyutlarında ($Z = -3,094$, $p = ,002$) olduğu için anlamlı bir farklılaşma görülmektedir. Hem bilimsel değerler hem de geleneksel değerlerde kadın öğrencilerin ortalama puanları erkek öğrencilere göre daha yüksektir. Hem bilimsel değerler hem de geleneksel değerlerde kadın öğrencilerin ortalama puanları erkek öğrencilere göre daha yüksektir. Kadınlarla erkekler arasındaki farklılıklar toplumsallaşma sürecine bağlı kültürel faktörlerden kaynaklanmaktadır. Geleneksel değerlerin nesillere aktarıldığı temel kurum ailedir. Türk toplumunda kadınlar değerlerin hem taşıyıcısı hem de üreticisidirler. Kız çocukları sosyalleşme sürecinde bu geleneksel değerleri öğrenir ve içselleştirir.

Tablo 4. Öğrencilerin Küresel Sosyal Sorumluluk Ölçeğinden Aldıkları Puanların Dağılımı

	N	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maximum
Küresel Sosyal Sorumluluk Genel Ortalama	410	3,3948	,40094	1,70	4,60
Eylem_Sor_Ort	410	3,5124	,70336	1,00	5,00
Ekolojik_Sor_Ort	410	3,3502	,44848	1,80	5,00
Özgeci_Sor_Ort	410	3,1969	,44014	1,00	4,71
Ulusal_Sor_Ort	410	3,4280	,57455	1,67	5,00

Tablo 5'e göre öğrencilerin Küresel sosyal sorumluluk düzeyi genel ortalamadan aldıkları puan ($\bar{X}=3,3948$) dir. Örneklemin alt boyutlarda en yüksek puan ortalaması eyleme yönelik sorumluluktan ($\bar{X}=3,5124$), en düşük ise özgeci sorumluluk ($\bar{X}=3,1969$) alt boyutlarından aldıkları görülmektedir. Sosyal sorumluluk bireylerin toplumda yaşanan sorunlar karşısında duyarlılık bilincinde olmaları durumudur. Bu duyarlılığın pasif düzeyde kalması sorunu çözmeye katkı sağlamamaktadır. Öğrencilerin bu duyarlık ve bilinç düzeyinde oldukları görülmektedir. Ancak "Özgecilik" alt boyutu ortalama puanının en düşük olması dikkat çekicidir. Halbuki kültürümüzde diğergâmlık, fedakârlık en üst değerlerdendir. Bu sonuç sosyo-ekonomik değişim ve dönüşüm geçiren toplumumuzda modern değerlerden "bireysellik" değerinin yeni nesil tarafından içselleştirildiğini düşündürmektedir

Tablo 5. Cinsiyete Göre Küresel Sosyal Sorumluluk Alt Boyutları Puan Ortalamaları

	Cinsiyet	N	Sıra Ort.	Sıra Top.	SS	Z	P
Eyleme Yönelik Sorumluluk	Kadın	184	221,58	40770,50	,70336	-	,01
	Erkek	226	192,41	43484,50		2,482	3
Ekolojik Sorumluluk	Kadın	184	204,88	37698,00	,44848	-,097	,92
	Erkek	226	206,00	46557,00			3
Özgeci sorumluluk	Kadın	184	185,36	34106,00	,44014	-	,00
	Erkek	226	221,90	50149,00		3,131	2
Ulusal Sorumluluk	Kadın	184	179,65	33055,00	,57455	4,003	,00
	Erkek	226	226,55	51200,00			0

Mann Whitney U testi sonucuna göre Küresel Sosyal Sorumluluk ölçeğinin eyleme dönük, ekolojik, özgeci sorumluluk boyutlarında kadın ve erkek öğrenciler arasında anlamlı bir fark gözlenmezken ulusal sorumluluk boyutunda anlamlı bir fark vardır. Erkek öğrencilerin ulusal sorumluluk düzeyi kadın öğrencilere göre daha yüksektir. ($Z=16035,00$, $p=0,000$). Bu sonuçta erkek öğrencilerin potansiyel asker adayı olarak kahramanlık, cesaret, vb. değerlerle yetiştirilmeleri etkili olabilir.

Tablo 6. Öğrencilerin Sosyal Değer Tercihlerinin Küresel Sosyal Sorumluluk Düzeylerine Etkisi

		KS_Gen_Ort	Eylem_S or_Ort	Ekolojik_Sor_Ort	Özgeci_S or_Ort	Ulusal_Sor_Ort
SD_Gen_Ort.	r	,448**	,418**	,256**	,197**	,199**
	p	,000	,000	,000	,000	,000

Lise Öğrencilerinin Sosyal Değer Tercihlerinin Küresel Sosyal Sorumluluk Düzeylerine Etkisi

Bilimsel_Deg_Ort	r	,425**	,457**	,190**	,104*	,147**
	p	,000	,000	,000	,035	,003
Aile_Değ_Ort.	r	,273**	,253**	,160**	,127*	,114*
	p	,000	,000	,001	,010	,021
İş_Değ_Ort.	r	,425**	,319**	,214**	,156**	,149**
	p	,000	,000	,000	,002	,002
Dini_Deg_Ort.	r	,346**	,250**	,155**	,139**	,096
	p	,000	,000	,002	,005	,053
Geleneksel_Deg_Ort.	r	,267**	,355**	,216**	,153**	,039
	p	,000	,000	,000	,002	,433
Siyasi_Deg_Ort.	r	,340**	,175**	,160**	,154**	,287**
	p	,000	,000	,001	,002	,000

Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).**

Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).*

Yukardaki tabloda da görüldüğü gibi Lise öğrencilerinin hem Çok Boyutlu Sosyal değerler Ölçeği genel puan ortalamaları ile Küresel Sorumluluk ölçeği genel puan ortalaması arasında ($r=,448, p=,000$) hem de her iki ölçeğin tüm alt boyutlarında, pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı ilişki vardır.

Tartışma ve Sonuç

Bu araştırma, eğitimin üçüncü basamağı olan Liselerde öğrencilerin sosyal değer ve küresel sosyal sorumluluk düzeylerinin belirlenmesi, sosyal değer yönelimlerinin küresel sosyal sorumluluk düzeylerine etkisinin araştırılması amacıyla yapılmıştır. Bu amaca binaen beş farklı liseden 410 öğrenciyle anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Araştırmada öğrencilerin Çok Boyutlu Sosyal Değerler Ölçeğinden aldıkları genel puan ortalamaları ($\bar{X}=3,8854$)dür. Ölçeğin alt boyutlarında ise aile değerleri ($\bar{X}=3,8919$), bilimsel değerler ($\bar{X}=3,84599$), Çalışma ve iş değerleri ($\bar{X}=3,8277$), dini değerler ($\bar{X}=4,3484$), geleneksel değerler ($\bar{X}=4,1984$), siyasi değerler ($\bar{X}=3,4480$) dir. Bu sonuçlara göre örneklemin en yüksek puanı dini değerler alt boyutundan, en düşük puanı da siyasi değerler alt boyutundan aldıkları görülmektedir. Bu sonuçlar öğrencilerin sosyal değerler konusunda oldukça duyarlı olduklarını, sosyal değerlere olumlu yaklaştıklarını göstermektedir.

Öğrencilerin çok boyutlu sosyal değerler ölçeğinin alt boyutlarında; aile, bilimsel çalışma ve iş, geleneksel, dini, siyasi, değer tercihleri cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde diğer boyutlarda herhangi bir farklılaşma gözlenmezken, geleneksel değerler ile dini değerler alt boyutunda erkek ve kadın öğrenciler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Hem geleneksel değerlerde hem de bilimsel değerlerde kadın öğrencilerin aldıkları puanların ortalamaları erkek öğrencilere göre daha yüksektir. Literatüre bakıldığında değer tercihlerinde cinsiyet değişkeni açısından zaman zaman farklılaşmalar görülmektedir. Bu farklılaşmalar biyolojik değil toplumsal ve kültürelidir (Güngör, 2000: 116). Kurt, Bolat ve

Çermik'in (2014) Sosyal Bilgiler Öğretmen adayları arasında yaptıkları araştırmada, diğer alt boyutlarda önemli bir farklılaşma görülmezken siyasi değerler boyutunda kadın öğretmen adaylarının ortalama puanları erkeklere göre daha yüksek bulunmuştur. Özensel'in (2004) farklı illerde ve farklı eğitim veren liselerin öğrencileri üzerinde yaptığı bir araştırmada, Bireysellik ve Toplumsal Uyum, Erdemlilik ve Çevrecilik değerlerine duyarlılığın kızlarda erkeklere oranla daha yüksek olduğu ve kızların bu değerlere erkeklere oranla daha fazla önem verdikleri tespit edilmiştir. Sarı (2005) nin öğretmen adayları arasında yaptığı çalışmada ise erkek öğretmen adaylarının değerleri benimseme düzeyleri bilimsel değer dışındaki tüm değer alanlarında kadın öğretmen adaylarından daha yüksektir. Yapıcı ve Zengin (2003) tarafından "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Tercih Sıralamaları" üzerine yapılan araştırmada, kadınların değer sıralamasının sosyal, dini, ahlaki, estetik, teorik-bilimsel ve ekonomik; erkeklerin ise dini, ahlaki, sosyal, siyasal, estetik, teorik-bilimsel, ekonomik şeklinde olduğu bulunmuştur. Ancak bu farklılaşma anlamlı bir boyutta değildir.

Katılımcıların küresel sosyal sorumluluk ölçeğinden aldıkları ortalama puan ($\bar{X} = 3,3948$)dir. Bu sonuç öğrencilerin küresel sosyal sorumluluk düzeylerinin beklenen/olması gereken düzeyde olduğunu göstermektedir. Cinsiyet değişkeni açısından eyleme yönelik sorumluluk, ekolojik sorumluluk, özgeci sorumluluk alt boyutlarında kadın ve erkek öğrenciler arasında herhangi bir farklılaşma gözlenmezken, ulusal sorumluluk alt boyutunda erkek öğrencilerin sorumluluk düzeyinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Başer'in (2015) sosyal bilgiler öğretmen adaylarıyla yaptığı çalışmada tüm boyutlarda cinsiyet değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir. Ancak Ercan (2009) in çalışmasında cinsiyetin sorumluluk üzerinde belirleyici etkisi olduğu, kadınların lehine farklılaşmalar olduğu tespit edilmiştir. Gençlik ve değerler üzerine yapılan bir çalışmada da "sorumluluğu her zaman bir başkasının almasını tercih ederim" ifadesine katılıyorum cevabını verenlerin oranı erkek öğrencilerde kadın öğrencilere göre daha yüksektir (Toprak, 2015: 312).

Araştırmada öğrencilerin sosyal değer yönelimlerinin küresel sosyal sorumluluk düzeylerine etkisini belirlemek amacıyla yapılan Spearman korelasyon analizine göre tüm alt boyutlarda sosyal değerler ile küresel sosyal sorumluluk düzeyi arasında pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Öğrencilerin sosyal değer tercihlerinde aldıkları puan ortalamaları yükseldikçe küresel sosyal sorumluluk puanları da yükselmektedir. Sosyal değer sisteminin oluşmasında bir toplumun kendine has dini, iktisadi, kültürel, siyasi ve tarihi dinamikleri etkilidir. Ancak sosyal değerler aynı zamanda bir medeniyet tarihinin ortak ürünüdür. Bu unsurlar zaman zaman farklı toplumlara karşı ötekileştirici bir etkide de bulunabilir fakat birleştirici- uzlaştırıcı yönleri, ayrıştırıcı ve çatışmacı yönlerinden çok daha fazladır. Sosyal değerlerin nesillere aktarılma süreci bu bilinç ile gerçekleştiğinde gençler, çalışmada da tespit edildiği gibi bireysel bazda

narsistik, ulusal bazda etnosantrik bir sorumluluk anlayışından evrensel ve küresel bir sorumluluk anlayışına geçebileceklerdir

Belirli aralıklarla yapılan değer araştırmaları toplumsal dönüşümün ve sosyo-kültürel değişimin düzeyini göstermesi bakımından önemli veriler sunmaktadır. Çeşitli meslek gruplarının yanı sıra orta öğretimden Üniversiteye eğitimin her kademesinde öğrenim gören öğrencilerin sosyal değer algılarının ve küresel sorumluluk düzeylerinin belirlenmesi, değişimin yönünün belirlenerek, toplumun ortak hedefler doğrultusunda yeniden bütünleşebilmesi ve sosyal yapının güçlenmesi açısından önemli veriler sunmaktadır.

Araştırmayla ortaya çıkan önemli sonuç, Lise öğrencilerinde sosyal değerlere verilen önem arttıkça küresel sosyal sorumluluk düzeylerinin arttığı tespit edilmesidir. Zaten kendisi bir değer olan “sorumluluk” bireyden topluma, özelden genele yansımaları olan bir bilinç durumudur. Bireysel sorumluluğunu yerine getiremeyen bir ferdin ulusal sorumluluklarını ve tüm evrene karşı sorumluluklarını yerine getirmesi mümkün olmamaktadır. Güngör (2000) ün de belirttiği gibi değerler hayatın diğer alanlarında da bireyin tutum ve davranışlarında yansımaları olan bir alandır.

Yaşadığımız yüzyılda tüm toplumlar siyasi, sosyal, ekonomik, sağlık, ekolojik ve insan hakları ihlalleri başta olmak üzere iç içe geçmiş bir çok sorunla karşı karşıyadır. Bu sorunlar sadece bölgesel ve yerel düzeyde içinde yaşanılan toplumları değil, tüm insanlığı ilgilendirmektedir. Gelecek nesillere sürdürülebilir bir yaşam bırakmak, sosyal değerleri içselleştirmiş, çevre kirliliğinden yoksulluğa, insan hakları ihlâlinden sağlık sorunlarına kadar her alanda empati yapabilen, evrensel düzeyde sorumluluk üstlenen ve eylemde bulunabilen fertler sayesinde mümkün olacaktır. Bu da küresel bir topluluğa dahil olmanın getirdiği sorumluluktan ibarettir.

Kaynakça

Başer, E. H. Kılınç, E. (2015). Küresel sosyal sorumluluk ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Sakarya University Journal of Education*. 5(3), 75-89.

Başer, E. (2015). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının küresel sorumluluk düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.

Bolat, Y. (2013). Bir değer ölçme aracı: Çok boyutlu sosyal değerler ölçeği. *Turkish Journal of Education*, 2 (4), 13-27.

Bolat, Y. (2016). Sosyal değerler ve değerler eğitimi anlamak. *Akademik sosyal araştırmalar dergisi*, 4(29), 322-348.

Durmuş, B. Yurtkoru, E.S., Çinko, M. (2016). *Sosyal bilimlerde SPSS le veri analizi*. 6. Baskı. İstanbul: Beta Yayınevi.

- Ercan, B. (2009). *Ortaöğretim öğretmenlerinin sosyal sorumluluk anlayış ve uygulamaları: Antalya örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Güngör, E. (2000). *Değerler psikolojisi*. 3. Basım. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Güven, Sami (1999). *Toplumbilim*. Bursa: Ezgi Kitabevi,
- Kaya, M. (1995). Çağlar-üstü bir değer olarak ahlâk. *İslami Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(3), 123-128
- Keçeci Kurt S. , Bolat, Y., Çermik, F. (2014) Sosyal bilgiler öğretmeni adaylarının sosyal değerlere ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Turkish Studies*. 9(5), 1341-1353.
- Oxfam, (2006). What is global citizenship?, <http://www.oxfam.org.uk/education/globalcitizenship/what-is-global-citizenship> .Erişim Tarihi: 10.06.2017
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik bir olgu olarak değer. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3), 217-239.
- Özensel, E. (2004). *Türk gençliğinin değerleri: Liseli gençlik üzerine bir araştırma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Öztürk, M. (2003). *Fonksiyonları açısından işletme ve yönetim*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- Ruth, A. Alison, W (2012) *Çağdaş sosyoloji kuramları*. (Çev. R. Ayas, L. Elburuz). Ankara: Doğubatı Yayınları.
- Sarı, E. (2005). Öğretmen adaylarının değer tercihi: Giresun Eğitim Fakültesi örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 3(10), 73-88.
- Schwartz, S.H-Bilsky, W. (1987). Toward a psychological structure of human values. *Journal of Personality and Social Psychology*, N.53, 550-562.
- Sencer, M. (1989). *Toplum bilimlerinde yöntem*. 3. Baskı, İstanbul: Beta Yayınevi
- Sennett, E. (2013) *Karakter aşınması*, 7. Baskı. (Çev. Barış Yıldırım) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Tezcan, M. (2002). *Postmodern ve küresel toplumda eğitim*. Ankara: Anı Yayınları
- Toprak, A. (2010). *Gençlik ve değerler üzerine karşılaştırmalı bir araştırma: Tomarza ve Hacılar İlçeleri*. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Torlak, Ö. (2001). *Pazarlama ahlakı: Sosyal sorumluluklar ekseninde pazarlama kararları ve tüketici davranışlarının analizi*. İstanbul: Beta Yayınevi.

- Trainer, T.(2005). Social responsibility: The most important, and neglected problem of all? *International Journal of Social Economics*, 32 (8), 682- 703.
- Turan, S., Aktan, D. (2008). Okul hayatında var olan ve olması düşünülen sosyal değerler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 227-259.
- Yağcı, H. (2006). *Ortaöğretim öğrencilerinin değer yönelimleri üzerine karşılaştırmalı bir araştırma (Zeytinburnu örneği)*. yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yapıcı, A. Zengin, Z.S. (2003). İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin değer tercih sıralamaları üzerine psikolojik bir araştırma: Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (4), 173–206.
- Yontar, A. (2007). *Sorumluluk eğitiminde ceza uygulamalarına ilişkin ilköğretim 5. sınıf öğretmen ve öğrenci görüşlerinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Youniss, J., McLellan, J.A. ve Yates, M.(1999). Religion, community service, and identity in American youth. *Journal of Adolescence*, 22(2), 243-253.
- Zencirkıran, M. (2013). Küreselleşme, küresel sosyal Sorunlar ve çözüm arayışları. *Türkiye'nin Toplumsal Yapısı*. (Ed. M. Zencirkıran). İstanbul: Dora Yayınları, 421-445.

